

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2023

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 13.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe****1.1 SETSOPOLWA SA A**

- 1.1.1 Ntshwarele ke moratho wa Kgoši Ntweleng/bana ba motho. (1)
- 1.1.2
- Mohumagadi wa Kgoši Ntweleng o ya gagabo.
 - Gagabo mohumagadi ba mo kgopela gore a tle le monna wa gagwe.
 - Kgoši o palelwa ke go ya gabomosadi.
(TŠE PEDI fela). (2)
- 1.1.3 Ntshwarele/Sefatamollo.
- Ntshwarele/Setafamollo o lwantšha bogoši bja Mmatshepo ka ge a sa nyake go bušwa ke mosadi. (2)
- 1.1.4
- Ke lehu la kgoši Ntweleng.
 - Kgoši Ntweleng le Mmatshepo ga ba na le ngwana wa mošemane.
 - Ntshwarele ga a nyake go bušwa ke mosadi.
(TŠE PEDI fela). (2)
- 1.1.5
- Go bolelwa ka kgoši.
 - Go bolelwa ka mošate.
 - Batho ba otlwa ka go tlengwa senkolonkotana. (3)
- 1.1.6
- Moanegi o re anegela ka bohlokwa bja ngwana wa mošemane ka mošate.
 - Moanegi o re utollela ditaba ka poledišano magareng ga mmaditsela le bakgomana ba kgoši Ntweleng. (2)
- 1.1.7 Go tšhungwa ga ntlo ya Sefatamollo. (1)
- 1.1.8 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
- Mmatshepo a ka no se boe gagabo.
 - Mmatshepo a ka hwetša thušo ya go mo sokolla letheka.
(E TEE fela). (1)
- 1.1.9 Nkgotlelele
- Ba mo kgotlelele ka mafokodi a seemo sa gagwe.
Sefatamollo
 - O fata/hlola ntwamotseng wa Kgoši Ntweleng. (2)
- 1.1.10 Motho a se ke a baka dilo tšeo e sego tša gagwe.
- Sefatamollo o baka bogoši bja Nkgotlelele gomme o fetša a fišeditšwe motse. (2)

1.2 SETSOPOLWA SA B

- 1.2.1 Sefatamollo o thulana le Mahlatsemang ge a re a tšee morwedi le ngwana wa morwedi ba mo tšwele ka kgoro. (1)
- 1.2.2 Ga a na le tlhomphe/O na le lenyatšo.
• O bolela le Mahlatsemang ka bogale le go mo kgadimola.
O tšhaba nnete.
• O a ikgalefiša ge a ekwa gore Mahlatsemang o mmošša nnete. (4)
- 1.2.3 Go ikgalefiša. (1)
- 1.2.4 Thibathibetša, morwedi wa Mahlatsemang o belege ngwana wa lehwepe. (1)
- 1.2.5
• Ke go utolla semelo sa Sefatamollo sa lenyatšo.
• Ke go tšwetša ditiragalo tša go gana ga Sefatamollo go amogela Nkgotlelele motseng. (2)
- 1.2.6 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
• Ba ka feleletša ba elwa ka diatla.
• Mahlatsemang a ka feleletša a rakilwe motseng. (2)
- 1.2.7 Megabaru (1)
- 1.2.8 Wa pefelo/ntwa.
• Sefatamollo o befedišwa ke ge Mahlatsemang a gana go sepela le Nkgotlelele. (2)
- 1.2.9 Ee
Nkgotlelele o feleletša e le kgoši ka ge bo mo swanetše. (1)
- 1.2.10 Leina la puku ke Kgati ya Moditi.
• Diteng tša puku di mabapi le tatelano ya bogoši go ya ka kgati. (2)

[35]

POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele**2.1 SETSOPOLWA SA C**

- 2.1.1 Setšene Makhado ke tatago Mukhabudi/Mukhabudi ke morwa wa setšene Makhado/Morwa le tate. (1)
- 2.1.2 Mukhabudi ke motho yo bohlale.
 • O kgona dithuto ka moka.
 Mmaphefo o na le mona.
 • Ge Mukhabudi a atlega dithutong tša gagwe o re o kopišitše. (4)
- 2.1.3
 • Mashudu o tšea bana ba gagwe o ba iša go rakgadi'a bona
 Mapeho gore a dule le bona.
 • Mashudu o ya go dula le Meisie. (2)
- 2.1.4
 • Go bolelwa ka sekolo.
 • Go bolelwa ka Dipalo, Thutabodumedi le Dipolelo.
 • Go bolelwa ka barutiši.
 • Go bolelwa ka setšene.
 • Go bolelwa ka agente.
 (TŠE NNE fela). (4)
- 2.1.5
 • Moanegi o anega ka tsela yeo Mukhabudi a šomago gabotse
 dithutong tša gagwe.
 • Moanegi o tšweletša semelo sa rakgadi Mmaphefo bjalo ka
 motho wa pelo ye mpe. (2)
- 2.1.6 Ge Meisie a gana go dula le bana ba Mashudu. (1)
- 2.1.7 Meisie o raka Setšene Makhado. (1)
- 2.1.8 Go be go sa letelwa gore bana ba Mashudu ba ka atlega bophelong go ya le ka moo ba bego ba hlorišwa/nyatšwa ka gona. (1)
- 2.1.9 Motho ga a nyatšwe ka lebaka la maemo a gagwe.
 • Mukhabudi le Lefuno ba be ba nyatšwa ke batho ka lebaka la go hlokofalelwa ke motswadi wa bona, mafelelong bana bale ba atlega, e ba dingaka.
 Tšhiwana ye e sa hwego e leta monono/Kgotlelelo e tswala katlego.
 • Mukhabudi le Lefuno ba kgotleletše ditlaišo maphelong a bona mafelelong ba atlega.
 (TŠE PEDI fela). (2)

2.2 SETSOPOLWA SA D

- 2.2.1
- Basi o roga Mukhabudi.
 - Bobedi ba fošana ka matswele ebile ba ragana ka meletse. (2)
- 2.2.2
- Mukhabudi o itia Basi.
 - Basi le Mukhabudi ba a lwa.
 - Bašemane ba ba nago le bona ba bogetše ntwā. (3)
- 2.2.3 Mmaphefo
- Ga a dumele gore go na le se sebotse seo bana ba Mashudu ba ka se dirago. (2)
- 2.2.4 Thulano/Kgakgano
- Basi o hlapaola Mukhabudi.
 - Basi le Mukhabuidi ba a lwa. (3)
- 2.2.5 A pefelo. (1)
- 2.2.6 Wa ntwā.
- Mukhabudi o lwa le Basi. (2)
- 2.2.7 Lehufa (1)
- 2.2.8 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
- Ntwā ya Basi le Mukhabudi e ka hlola go hloka phedišano ye kaone magareng ga Meisie le Mashudu. (1)
- 2.2.9
- Leina la puku ke Dilo tšela ke batho.
 - Maphefo o be a bitša Mukhabudi le Lefuno 'dilo tšela'.
 - Mukhabudi le Lufuno ba be ba nyatšwa ka lebaka la bošwana bja bona, eupša mafelelong ba a atlega, ke dingaka. (2)
- [35]**

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke****3.1 SETSOPOLWA SA E**

- 3.1.1 Motswadi wa Tlhakolane. (1)
- 3.1.2
- Go hlahla babadi gore ba itemogele seemo sa Lehlanye a bolela a nnoši.
 - Go tšweletša maikutlo a Lehlanye a letšhogo ge a ekwa Namele a dumediša. (2)
- 3.1.3 Tlhakolane ke ngwana wa go hloka tlhompho.
- O tšea tšhelete ya Lehlanye ka ntle le tumelelo.
 - O rekiša leruo la tatagwe ntle le tumelelo ya gagwe. (3)
- 3.1.4 Ditiro tša Tlhakolane di gopotša Lehlanye gore o nyetše mmagwe ka ngwana yo e sego wa gagwe. (1)
- 3.1.5 Bobodu
- Go tšwafa ga Namele go mo dira gore a dire segwera le bana ba sekolo. (2)
- 3.1.6 Namele
- Ditiragalo tša papadi di theilwe godimo ga gagwe. (2)
- 3.1.7 Ee
- Baanegwa ga se ba bantši, ke Lehlanye le Namele.
 - Ditšhupasefala di šomišitšwe go thibela ditšhitišo/go hlahla babadi.
 - Lefelo la ditiragalo ke lapeng/kgorong.
 - Poledišano ya Namele le Lehlanye ga se ye telele. (TŠE THARO fela). (3)
- 3.1.8 Thulanogare
Lehlanye o nyaka go tseba tatago Tlhakolane eupša o tšhaba go botšiša mosadi wa gagwe ka lebaka la gore o tla re o a mo kodutla. (2)
- 3.1.9
- Babadi ba tseba gore Namele o biletšwa eng kantorong ya hlogo ya sekolo, go šutišetšwa sekweng se sengwe mola yena a sa tsebe.
 - Babadi ba tseba gore Theepe o romile batho go nyala Lefagwana mola yena a sa tsebe. (2)

3.2 SETSOPOLWA SA F

- 3.2.1
- Barutwana ba lla ka la gore barutiši ga ba ba rute.
 - Go kgalwa barutiši ka maitshwaro a bona go barutwana.
 - Go laelwa barutiši go ngwala mangwalo a go ikana gore ba ka se sa ratana le barutwana.
- (TŠE PEDI fela). (2)
- 3.2.2
- Morwadihlare ke motho wa go se kwešiše.
- Ba rera go reka/gokagoketša Morwadihlare ka bjala le nama. (2)
- 3.2.3
- Pele nako ya kopano e fihla. (1)
- 3.2.4
- Phekgogo
- Namele le Theepe ba lemoga gore komiti e lemogile sephiri sa bona. (2)
- 3.2.5
- Tikologo ya Sebjalebja.
- Go bolelwa ka sekolo.
 - Go bolelwa ka mabotlelo a bjala bja Sekgowa.
 - Go bolelwa ka tšhelete (R50).
 - Go bolelwa ka pilisi ya seokobatši.
- (TŠE THARO fela). (4)
- 3.2.6
- Ke go utolla semelo sa Morwadihlare sa gore ga se motho wa go kwešiša ka pela.
 - Ke go utolla maikutlo a Namele le Theepe a go bontšha go tšhoga kopano ya komiti.
 - Ke go tšwetša tiragalo ya go loga maano a go tlo jabetša Morwadihlare. (3)
- 3.2.7
- Babadi ba be ba letetše gore Namele o tla rakwa mošomong eupša o šuthišetšwa sekolong se sengwe. (1)
- 3.2.8
- Barutiši ga ba swanela go ba le dikamano tša segwera le barutwana.
- Namele o gwerane le barutwana mafelelong ba mo šomiša go tšweletša dikgahlego tša bona. (2)
- [35]

POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – Phillip Mothupi**4.1 SETSOPOLWA SA G**

- 4.1.1 Pulane ke morwedi wa Setongwane/Setongwane ke tatagoPulane. (1)
- 4.1.2
- Go utolla maikutlo a Nkareng a pefelo.
 - E hlahla babadi ka tikologo ya ditiragalo tša Nkareng le Setongwane. (2)
- 4.1.3 Nkareng o tšwelela e le mosadi wa go hlompha mošomo wa gagwe.
- O omanya Setongwane ge a mo tsoša mola a tseba gore o ya mošomong. (2)
- 4.1.4 Pulane
- Ditiragalo tša papadi di theilwe godimo ga gagwe. (2)
- 4.1.5 Thulanontle
- Nkareng o befelelwa Setongwane ge a mmotša gore Pulane o swanetše go ya komeng. (2)
- 4.1.6 Ee
- Baanegwa ga se ba bantši, ke Setongwane le Nkareng.
 - Ditšhupasefala di šomišitšwe go hlahla babadi.
 - Poledišano gare ga Setongwane le Nkareng ga se ye telele. (3)
- 4.1.7 Setongwane o lemošitšwe ke Phafana gore Pulane o godile o swanetše go ya komeng. (1)
- 4.1.8 Setongwane o rera go iša Pulane komeng mola yena a sa tsebe. (1)
- 4.1.9 Wa pefelo
- Nkareng o befedišwa ke ge Setongwane a re Pulane o swanetše go ya komeng. (2)
- 4.1.10 Batswadi ba be le maikarabelo go bana ba bona.
- Batswadi ba Pulane ba mo rekišiša bjala sebakeng sa go ithuta.
 - Batswadi ba Pulane ga ba swariše Phafana morago ga gore a kate morwedi wa bona. (2)

LE

4.2 SETSOPOLWA SA H

- 4.2.1
- Go Pulane - di laetša maikutlo a go kwa bohloko.
 - Go Setongwane – di laetša maikutlo a pefelo. (2)
- 4.2.2
- Pulane o rekišetša Phafana bjala.
 - Phafana o kata Pulane. (2)
- 4.2.3
- Setongwane ga a botho.
- O kgadimola Pulane. (2)
- 4.2.4
- Tikologo ya sebjalebja. (1)
- 4.2.5
- Wa kgakanego.
- Mmagwe ga a mo thuše mathateng ao a nago le ona. (2)
- 4.2.6
- Kgakgano
- Phafana o amogile Pulane bokgarebe bja gagwe. (2)
- 4.2.7
- E re utollela semelo sa bogale bja Setongwane go Pulane.
 - E re utollela maikutlo a Pulane a kgakanego ge a lla.
 - Ke go tšwetša pele ditiragalo tša Pulane ge a leka go bolela le Setongwane ka seo Phafana a mo dirilego sona. (3)
- 4.2.8
- Babadi ga se ba letela gore Nkareng a ka swarwa a išwa kgolegong. (1)
- 4.2.9
- Go lemoša babadi ka tlhorišo ya bana.
- Taba ya gore go šomišwe ngwana go rekiša bjala sebakeng sa gore a ithute. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: KHUPAMARAMA – Mamphoku Mamabolo****5.1 'MOPUTSO WA MOLWELANNETE' – JRL Rafapa****SETSOPOLWA SA I**

- 5.1.1 Mahwelereng (1)
- 5.1.2 Ke bašomimmogo. (1)
- 5.1.3
- O tšweleditše lefelo, ke Mahwelereng.
 - Molwantšhwa ke Tšhabarebone.
 - Bothata ke bohodu motseng. (3)
- 5.1.4 Leina la kanegelokopana ke 'Moputso wa molwelannete'.
- Tšhabarebone o atlega dinyakišišong tša melato ya seteišene sa maphodisa sa Mahwelereng. (2)
- 5.1.5 Monna wa bogale/boikgafo.
- O ikgafela go fediša bosenyi.
 - O ikgafela go phethagatša molao. (3)
- 5.1.6
- Totompana o tšewa ke maphodisa a Lebowakgomo.
 - O amogwa yunifomo.
 - O theošwa maemong a gagwe a mošomo. (3)
- 5.1.7 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
- Tšhabarebone a ka hlatlošwa mošomong. (1)
- 5.1.8
- Go utolla semelo sa Labuschagne gore ke motho yo bogale.
 - Go utolla maemo a bosenyi ka Labuschagne le Tšhabarebone. (2)
- 5.1.9 Aowa
- Mongwadi ga se a fega mmadi gobane mafelelong a kanegelokopana Totompane o lahlegelwa ke mošomo.
 - O ahlolelwa bophelo ka moka kgolegong. (2)

5.2 'NKA ITOMA SEJABANA' – MJ Tauatsoala**SETSOPOLWA SA J**

- 5.2.1 (a) C/Lesogana la mabjoko.
(b) A/Mosadi wa mona/lehufa.
(c) B/Mosadi wa lerato le kagišo. (3)
- 5.2.2 Kanegelo ya semaka ya go lebana le leago.
• Go bolelwa ka maitshwaro a batho gore ba swanetše ba be le botho. (2)
- 5.2.3 Leina la kanegelokopana ye ke 'Nka itoma sejabana'.
• Mmantwa o bolela gore Kgotlelelo a ka se atlege ge yena a sa phela. (2)
- 5.2.4 Mmantwa
• O lwantšha kgatelopelo ya Kgotlelelo. (2)
- 5.2.5 (a) Kgotlelelo
• O kgotlelela bošoro bjo Mmantwa a mo dirago bjona.
(b) Mmantwa
• O lweša ba lapa la gaMasoga. (2)
- 5.2.6 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
• Mmantwa le ba lapa la gaMasoga ba ka logelana maanomabe.
• Malapa a mabedi a a ka boelana.
(E TEE fela). (1)
- 5.2.7 Mona le lehufa di ka tlišetša motho madimabe.
• Mmantwa o feleletša a hwile lehlakore mola ngwana wa gagwe a hlakane hlogo. (2)
- 5.2.8 Aowa
• Mmadi o a tseba gore Mmantwa o kgopela tshwarelo go ba gaMasoga.
• Ba gaMasoga ba amogela tshwarelo.
• Letšwa le a tlemollwa. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****POTŠIŠO YA 6****6.1 'NGWATO' – RM Mogashoa**

- 6.1.1
- Fomula ya matseno. (Kgomo e a tsha.)
 - Boitsebišo (E gangwa ke ye papadima ye naka lehubedu,) (2)
- 6.1.2 O tšweletša seswantšho sa ntwā. (1)
- 6.1.3 Poeletšothomi (1)
- Ke ... (1)
- Ke ... (1)
- Poeletšogare (1)
- ... naka ... (1)
- ... naka ... (1)
- 6.1.4
- Sereto se bopilwe ka ditemanatheto tše 6.
 - Methalotheto ke ye 39.
 - Methalotheto ke ye mekopana, ya magareng le ye metelele. (3)
- 6.1.5
- Ditoro tša go nyamiša.
 - Ba emetše polelo yeo e tšwago go kgoši. (2)
- 6.1.6 A lethabo
- Sereti se thabišwa ke ge a tseba gore o tiile ga a kgwathwe ke selo. (2)
- 6.1.7 (a) Bahlokomedi
- (b) Basenyi (2)
- 6.1.8 Kelelothallo/entšampmente
- Go tšwetša pele kgopolo ya gore mosadi wa lekgowa ga a kgwathwe, ka gore ge o mo kgwathile o obile molato. (2)

6.2 'AFRIKA, NAGASELLO' – P Mamogoba

- 6.2.1 Se na le methalotheto ye 14. (1)
- 6.2.2 (a) Modimo (1)
(b) Lewatle (1)
(c) Meetse a mantši. (1)
- 6.2.3 • Ke naga ye re e filwego ke Modimo.
• E dikologilwe ke mawatle a mabedi. (2)
- 6.2.4 Morumokwanotshadi (1)
- 6.2.5 Potšišoretoriki
• E gatelela bohumi bja Afrika/E gatelela khumo ya Afrika. (2)
- 6.2.6 • Afrika ke naga ye kgolo ye e tletšego ka mahumo.
• Le ge go le bjalo Afrika e atetšwe ke mohlako. (2)
- 6.2.7 Namane bohloko go baba kae//o lla sa mogolodi nong ya mahlomola?
• Se kgaoganya mothalotheo wa 10 ka dikarolometara tše pedi. (2)
- 6.2.8 • Moreti o duma ge Afrika e ka boela go beng ba yona.
• Badudi ba dule ba iketle nageng ya bona. (2)
- 6.2.9 • Afrika ke naga ya go huma.
• Maafrika ga ba ipshine ka lehumo la naga ya bona. (2)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35**
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70